

FUGLEFAUNAEN VED STRANDSJØEN,

ÅSNES KOMMUNE

Rapport nr. 45

1991

Jon Bekken

NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er bildet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare teksten.

FORORD

Etter at det i 1980-årene ble bygd flomverk mot Glomma på strekningen Sparbysund-Balnes, er det oppstått uenighet om hvilket vannstands nivå det skal være i Strandsjøen. Åsnes kommune nedsatte 26. oktober 1989 et utvalg ("Strandsjøutvalget") med følgende mandat:

"Siktemålet er å fremme løsning på problemene i Strandsjøen ut fra et ønske om å bevare sjøen, utrede konsekvenser og kostnader og fremme forslag til gjennomføring. De finansielle spørsmål ved gjennomføringen må også klarlegges, samt at utvalget må se nærmere på det fremtidige vedlikehold ved sjøen (skjøtselsplan etc.)."

Som ledd i arbeidet med å skaffe grunnlagsmateriale for utvalgets arbeid, har fylkesmannens miljøvernnavdeling kartlagt botaniske, ornitologiske og forurensningsmessige forhold i tilknytning til Strandsjøen.

Denne rapporten, som er utarbeidet av Jon Bekken, gir en oversikt over fuglefaunaen ved Strandsjøen. Utgiftene til dette delprosjektet er dekket av Norges vassdrags- og energiverk og fylkesmannens miljøvernnavdeling.

Hamar, 11. mars 1991

Hans Chr. Gjerlaug
kst. fylkesmiljøvern sjef

INNLEDNING

Strandsjøen har i de senere år vist tydelig tendens til at de grunneste områdene gror igjen. Denne utviklingen er trolig påskyndet av at flomvannet fra Glomma er blitt utestengt fra sjøen. Det har lenge vært diskutert hvilken vannstand sjøen bør ha i framtida, og hva man bør gjøre for å sikre bl.a. vannkvaliteten og sjøens rekreasjonsverdi. På bakgrunn av dette nedsatte Åsnes kommune i 1989 et utvalg med representanter for grunneiere, oppsittere, styret for flomverke, landbruks- og miljøvernmyndighetene, og NVE. I forbindelse med dette arbeidet har det vært ønskelig på skaffe en oversikt over fuglefaunaen ved sjøen.

Man har etter hvert fått en brukbar oversikt over de ulike fuglearters forekomst i denne delen av Glommadalføret. Fra 1968 og utover samlet en gruppe amatørornitologer i Grue inn opplysninger om fuglelivet i kommunen, og ga ut "Fuglefaunaen i Grue" (Sollien et al. 1976). Her er det tatt inn en del opplysninger fra nabokommunene, også fra Strandsjøen finnes observasjoner av flere arter.

I 1976-77 ble sjøen besøkt 6 datoer av Erling Maartmann i forbindelse med verneplanen for våtmarker (Maartmann 1977). Han undersøkte også en del andre våtmarkslokaliteter i distriktet. Tøråsen (1988) har også publisert en del observasjoner fra Strandsjøen. Fuglefaunaen ved Gjesåssjøen, som ligger ca 15 km nord for Strandsjøen, er undersøkt av Skattum & Sonerud (1975) og Maartmann (1977, 1987). Gardsjøen, som ligger i Grue, ca 12 km sør for Strandsjøen, er beskrevet av Sollien et al. (1977). Fuglefaunaen i nedbørfeltet til Veståa, som munner ut i Glomma ca 2 km sør for Strandsjøen, er undersøkt i forbindelse med Verneplan IV for vassdrag (Bekken 1990).

Registreringene i 1990 og utarbeidelsen av rapporten er utført etter oppdrag fra og finansiert av Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvernavdelingen. Strandsjøen ble undersøkt 23.4., 5.5. (ekskursjon NOF Hamar lokallag), 14.5., 30.5., 18.6. og 19.9. I tillegg ble sørøstenden av sjøen besøkt 25.2. Opplysninger i den ovennevnte litteratur og fra lokalkjente er innarbeidet i rapporten.

OMRÅDEBESKRIVELSE

Strandsjøen ligger i Åsnes kommune i Hedmark, ca 40 km nord for Kongsvinger og ca 50 km sørøst for Elverum. Naturgeografisk befinner vi oss i "De sørlig boreale, kuperte områdene", underregion 28 b "Områdene innenfor Hålsinge-Gästrikedkysten i Bergslagen og Midt-Värmland til Glåmdalen med omkringliggende skoger" (Nordisk Ministerråd 1977). Denne regionen har forholdsvis liten utbredelse her i landet, den omfatter partiene fra søndre del av Mjøsa østover til svenskegrensa, samt Eidskog og deler av indre Akershus.

Selve sjøen er en avsnørt sving av Glomma, som fram til ca 1983 hadde tilnærmet samme vannstand som elva. Det ble da anlagt flomforbygninger langs Glomma, slik at jordbruksarealene langs elva og langs sjøen er blitt mindre utsatt for flom.

Strandsjøen ligger ca 150 m o. h. og har en sigdlignende form med lengde ca 3,5 km og bredde ca 200 m (figur 1). Sjøen er for en stor del omgitt av dyrket mark, ofte med en kantsone av lauvskog ned mot stranda. På sørvestsida av sjøen stiger terrenget til dels bratt opp til et nivå ca 10 meter over vannspeilet. Dette er rester av elveskråningen som den gamle yttersvingen av Glomma gravde i. På motsatt side har åkerlandet slakt, jevnt fall ned mot sjøen.

I nordenden er en mindre del av sjøen skilt fra hoveddelen ved ei veifylling. Både nord for denne fyllinga og et godt stykke sørover er sjøen svært grunn, og på sensommeren er vannspeilet for en stor del dekt av vegetasjon. Også i sørøstenden finnes store, grunne partier med frodig vegetasjon. Åsnes kommune utarbeidet høsten 1990 et kart over sjøen med flybilder fra august-september samme år som grunnlag. Det fri vannspeilet var da så lite som 260 da, mens 195 da var i ferd med å gro igjen. Helt gjengrodde områder hadde areal 346 da. Vegetasjonen ved sjøen ble undersøkt i 1990, og en beskrivelse er under utarbeidelse (Ofte 1991).

Det er i de vegetasjonsrike partiene i begge ender av sjøen at de hekkende våtmarksfuglene er konsentrert.

METODER OG MATERIALE

Takseringsmetoder for våtmarksfugler er beskrevet av Haga (1982). Der hvor gode utsiktspunkter finnes, er fjernobservasjoner en egnet metode. I begge ender av Strandsjøen finnes lett tilgjengelige punkter som tilsammen gir en brukbar oversikt. Observasjonsforholdene er best tidlig i hekkesesongen, før krattskogen grønnes, mens det utover sommeren finnes enkelte delområder som er svært vanskelige å få oversikt over. På slike lokaliteter er det altså mest effektivt å oppsøke utsiktspunkter tidlig i hekketida og foreta tellinger ved hjelp av teleskop.

Gange langs stranda (rundetakseringer) og båttakseringer skaper stor uro i hettemåkekoloniene, og er derfor lite egnet. Hekkefaunaen forstyrres unødig, og registreringsresultatet vil bli dårlig, fordi f.eks. andekull i en slik situasjon vil gjemme seg bort i vegetasjonen.

Artsnavn- og rekkefølge følger Ree (1981).

Figur 1. Utsnittet fra kartblad 2016 II Flisa viser Strandsjøens beliggenhet. Hver rute har sidekant 1 km.

FUGLEFAUNAEN

Områdets bruk som rasteplass

De første isfrie partiene langs land og i utløpskanalen dannes i normalår fra månedskiftet mars - april. Isløsning i hovedvannspeilet skjer vanligvis tidlig i mai. Blant de hekkende fuglene er det knoppsvanene som ankommer først. I de to milde vintrene 1988/89 og 1989/90 var de av og til innom hekkeplassen det meste av vinteren, selv om de trolig oppholdt seg mest i Glomma. Tidlig om våren kan opptil 10 knoppsvaner raste i sjøen, men når det/de faste parene går til hekking, forsøker hekkfuglene å jage vekk "overskuddet". Det er likevel vanlig å se en til tre ikke-hekkende fugler utover sommeren.

Etter hvert som de åpne partiene blir større, raster særlig krikkender og kvinender i noe antall. De største tall som er notert er hhv. 115 og 75 ind., begge tall fra 4.5.1977. Jevnlige tellinger ville sikkert gi vesentlig høyere maksimumstall. Antallet toppender var i 1977 så høyt som opptil 88 ind. (9.5.), mens det i 1990 ikke ble notert mer enn 27 ind.

Av vadefugler raster gluttsnipe (maksimumsantall 13 ind. 15.5.1978) og grønnstilk (15 ind. 6.5.1977). Brushane sees i antall opptil ca 20 ind. Under visse forhold kan sikkert en rekke arter raste i større antall.

Stokkand synes å være den dominerende arten under høsttrekket, med 75-100 ind. 25.9.1977. Den 19.9.1990 var antallet ca 45 ind.

Forekomst av hekkende våtmarksfugler

Den mest tallrike hekkeart de siste årene har vært hettemåke. To ganske store kolonier preger fuglelivet i hver sin ende av sjøen. Under de støyende måkenes beskyttelse hekker flere andearter og etter hvert mange sothønepar. Knoppsvanene må sies å være sjøens karakterfugler. De har hekket her i hvert fall siden 1974, opptil tre par samtidig, og de har vært gjenstand for stor oppmerksomhet fra lokalbefolkningens side.

Knoppsvane

Første hekking i Hedmark fant sted i Gardsjøen ca 12 km lenger sør i 1970. Denne hekkingen var imidlertid mislykket, og et senere år skal også et par muligens ha forsøkt å hekke, men dette har vært umulig å verifisere (Sollien et al. 1976). Om våren sees fortsatt svaner i Gardsjøen, men de hekker ikke her. Etter at flommen er blitt stengt ute, dannes ikke de beskyttede flytetorvene som fuglene bygde reir på (Birger Nesholen pers. medd.).

De første svanene viste seg ved Strandsjøen i 1965-66. Som regel var disse fuglene tamme (HAØ). I 1974 hekket to par vellykket i Strandsjøen. Henholdsvis 6 og 4 egg resulterte i 1 og 2 unger. I 1975 hekket det også to par, men det ene reiret ble plyndret, antagelig av rev, etter at vannstanden sank ut på sommeren (Sollien et al. 1976). I 1976 hekket tre par, to par i nordenden og ett i sørøstenden. Sistnevnte par la 7 egg, og 6 unger vokste opp (Sollien et al. 1976, Maartmann 1977). Også i 1977 hadde tre par tilhold i sjøen, og minst to par gjorde hekkforsøk. Et reir ble oversvømt, mens det andre ble reddet over på en flåte (Maartmann 1977).

Senere har ett til tre par hekket/gjort hekkforsøk hvert år. Mange av årene har flommen truet med å ødelegge reirene. De fugleinteresserte ved sjøen, i første rekke Hilda og Arvid Østby og Johan Haug, har fra 1975 og utover flyttet reirene over på flåter og på den måten reddet en rekke kull. Fra ca 1983 har flommen i Glomma vært holdt ute fra sjøen, og det har ikke vært behov for å flytte reir.

Ekteparet Østby har kunnet berette om en rekke tildragelser i forbindelse med at de har "passet på" svanene ved sjøen. Ca 1984 kom det et par og gikk til hekking. Disse fuglene var svært tamme i forhold til de som tidligere hadde hekket her. En dag ble det funnet steiner i reiret, og senere ble hunnen funnet død. Hannen var lett kjennelig på et hakk i svømmehuden på den ene foten. Han kom neste år igjen med en ny hunn, men denne var så sky at hun aldri fulgte med opp til gården for å få mat.

En annen merkelig hendelse kan nevnes: Ved en anledning klarte en sangsvane å drive det hekkende knoppsvaneparet bort fra eggene og gikk selv opp på reiret og la seg til rette der. Ekteparet Østby dro straks ut i båt, og den sky sangsvanen trakk seg unna, mens de rettmessige eierne igjen tok over ruginga.

I 1988 hekket det to par, og i hvert fall 13.5. oppholdt det seg i tillegg fire utfargede fugler i sjøen (Tøråsen 1988). Noen dager etter ble den ene hunnen skutt på reiret, en handling som naturligvis fikk stor omtale i lokalavisene. Hannen syntes ikke å ta over ruginga i noe særlig grad, så eggene ble forsøkt klekt i rugemaskin. Dette lyktes imidlertid ikke.

Gjennom de to milde vintrene 1988/89 og 1989/90 har svanene av og til vært innom reirplassen, særlig i de mildeste periodene, f.eks. den 25.2.1990 var paret til stede. De oppholdt seg i smelte- vannsdammer som nylig var dannet. Disse årene har trolig svanene oppholdt seg i Glomma det meste av vinteren. I 1990 hekket bare ett par, og ca 24.5. ble hele 8 unger klekt i reir i sørøstenden. Dette er det største kull som noen gang er observert i sjøen (HAØ). To av ungene ble borte etter kort tid, og ca 22.9. ble to av ungfuglene drept i kollisjon med en kraftledning lenger vest i sjøen. I tillegg til det hekkende paret, ble én til tre andre svaner sett i sjøen utover våren og forsommeren.

I Jammerdalsdammen på den andre sida av Glomma, 2 - 3 km øst for Strandsjøen, hekket knoppsvane for første gang i 1989, og hekkinga var vellykket også i 1990, 7 unger klekte. Fuglene her er bortimot håndtamme, og begge årene har de for en stor del oppholdt seg i Strandsjøen etter at ungene er blitt flygedyktige (HAØ). Erfaringer fra den økende bestanden på Hadeland viser at noen knoppsvanepar hekker i så små dammer at de er avhengige av tilleggsforing fra folk. Slike par må nødvendigvis gi avkall på normal skyhet for å kunne produsere ungekull (Bjørn Harald Larsen pers. medd.)

Knekkand

["Et par sett Arneberg ved Flisa av L. Kapelrud ca 1.5.1968" (Haftorn 1971). Denne observasjonen stammer fra ei evje sørøst for Kveset ca 3 km nordøst for Strandsjøen (L. Kapelrud pers. medd.)]. Et ind. ble sett i Strandsjøen 8.6.1976 (Maartmann 1977), og en hann ble sett 4.6.1985 (FR). Tøråsen (1988) nevner også at han har sett knekkand her. Trolig har arten vært til stede årlig i lengre tid.

Observasjoner i 1990, alle fra nordre del av sjøen: Et par 23.4., to hanner helt nord i sjøen og et par sør for fyllinga 5.5., ikke sett 14.5., men en hann ble igjen observert helt i nord 30.5. Ikke sett 18.6. Bedre undersøkelser vil trolig vise at ett eller flere par er til stede årlig. Man kan ikke se bort fra at denne arten hekker i nordenden av sjøen.

Sothøne

Et ind. ble registrert i sjøen 24.5.1974 (Sollien et al. 1976), og i 1976 observerte Maartmann (1977) et ind. den 3.9. I 1983 fant A. Tøråsen og R. Haugan fant et hekkende par i sørøstenden av sjøen. Det ble også sett 2 ind. 4.6.1985 (FR).

I 1988 hekket det minimum 5 par ved sjøen. Fram til 1990 synes arten å ha økt ytterligere i antall, og ekteparet Østby bekrefter at det er i 1989 og 1990 det har vært særlig mange sothøner. Den 23.4.1990 ble ca 20 ind. sett i nordenden, 5 ind. i område Stømner - Strand, og minst 5 ind. i sørøst, altså minst 30 ind. tilsammen. Den 14.5. ble 5 reir observert i nord, herav 2 sør for veifyllinga. I sørøst ble 4 reir lokalisert. Sikt- og vegetasjonsforholdene tatt i betraktning, er det sannsynlig at det i alt hekket minst 12 til 15 par i 1990.

Økningen i hekkebestanden har trolig sammenheng med forbygningene mot flom som er satt i verk i 1980-årene. Tidligere har vannstandsvariasjonene vært så store at kanskje de fleste reirene er blitt ødelagt.

Hettemåke

Arten har hekket ved sjøen i hvert fall fra 1974. Sollien et al. (1976) nevner at en koloni av ukjent alder, med 16-17 reir, ble oppdaget her dette året. I 1976 fant Maartmann (1977) to kolonier ved sjøen, én i hver ende med 10-15 individer i hver. I 1978 ble det den 15.5. registrert 25-30 ind. i sørøstenden, hvorav flere på reir (JB). I 1985 ble en "stor" koloni registrert samme sted (FR).

I 1988 hekket det ca 100 par, de fleste i sørøstenden av sjøen (Tøråsen 1988 og pers. medd.). I 1989 forlot måkene koloniene så tidlig at det er usikkert hvor stor del av ungene som kom på vingene (JH).

I 1990 ble det 23.4. notert 20-30 hettemåker i nord, og minst 70 ind. i sørøst. Den 14.5. ble antall hekkende par forsøkt talt opp. I nordenden nord for veifyllinga lå 25-30 fugler på reir, antallet hettemåker her var totalt ca 110. Sør for fyllinga lå ca 30 fugler på reir innen de nærmeste 200 meter, og videre sørover fantes 5-10 reir. I sørøstenden lå ca 80 fugler på reir nærmest veien, og delvis inne i og utenfor krattbeltene, ut mot sjøen fantes ytterligere minst 30 reir. Totalt gir dette 60-70 hekkende par i nord, og minst 110 par i sørøst.

Antallet fugler man kan telle opp ved en måkekoloni er ofte en god del høyere enn det antallet som hekker. Ved Norsk Ornitologisk Forening, Hamar lokallags ekskursjon til bl.a. Strandsjøen vel en uke tidligere, den 5.5., ble det talt opp ca 250 ind. i nord og ca 300 ind. i sørøst.

I 1990 hekket fuglene tidligere enn året før, i mange reir synes klekking å ha funnet sted ca 28.5. Så snart ungene var flygedyktige, dro alle måkene vekk, noe som er vanlig hos denne arten.

Det har vært en tendens til at flere hettemåkekolonier ellers i fylket har minket de siste årene. Kolonien på øya i Gjesås-sjøen ble i 1986 anslått til mellom 100 og 200 par (Maartmann 1987), mens det bare ble sett ca 60 ind. her 5.5.1990. Etter alt å dømme er kolonien i sørøstenden av Strandsjøen nå den største i Hedmark.

Artsliste våtmarksfugler

- Toppdykker Et ind. i område Stømner 23.4.1990.
- Gråhegre Arten er blitt vanligere å se de siste årene, i antall opptil 7 ind. (HAØ).
- Knoppsvane Se omtale foran.
- Sangsvane Arten sees av og til i sjøen i lite antall (HAØ).
- Kanadagås Arten sees i lite antall, unntaksvis opptil 20 ind. Når knoppsvanene etablerer seg om våren, er de ganske aggressive overfor så store fugler, og det oppstår en voldsom jaging når gjesene kommer inn svanenes reiområder. I Haugsjøen, en utvidelse av Glomma litt lenger sør, ble over 60 ind. sett sammen med vel 100 sangsvaner 15.4.1990 (JH, HAØ).
- Brunnakke Maartmann (1977) registrerte 8 ind. 3.9. og 3 ind. 25.9.1976. Året etter observerte han 10 ind. 4.5. Et par sørøst i sjøen 15.5.1978 (JB), og et par helt i nord 14.5. og 3.6.1990, siste obs. ved Arnfinn Tøråsen.
- Krikkand Arten kan av og til forekomme i bra flokker på vårtrekk, det største registrerte antall er 115 ind. 4.5.1977. Det hekker ganske sikkert et mindre antall par ved sjøen, men kullene er vanskelige å registrere, siden de gjemmer seg bort i den frodige vegetasjonen. Særlig i nord er det mange kanaler og små vannspeil som er egnet for denne arten.
- Stokkand Arten synes å hekke i ganske bra tetthet i forhold til sjøens størrelse. Det er imidlertid ikke lett å telle opp kull, pga. den tette vegetasjonen som danner velegnede skjulesteder for grasandkull. Antall par kan imidlertid anslås ut fra hvor mange hanner som kan registreres i flokk eller enkeltvis i den perioden hunnene ligger på egg. Den 14.5.1990 ble minst 13 hanner notert, de fleste i endene av sjøen. Ut fra registreringene 3. og 25.9.1976 var stokkand den tallrikste andeart under høsttrekket, med hhv. 65 og 75-100 ind. Den 19.9.1990 rastet det ca 45 stokkender i sjøen.
- Knekkand Se omtale foran.
- Skjeand "Et ind. skutt i Strandsjøen høsten 1932 eller 1933" (Opplysning fra Einar Brataas i Sollien et al. 1976). Maartmann så ikke arten ved sine 6 besøk i 1976-77. Den 15.5.1978 ble 2 hanner

- og en hunn sett i sørøst (JB). Den 13.5.1988 ble 3 hanner observert i sørøst (Tøråsen 1988). Ved seks besøk i 1990 ble arten bare sett én gang; et par helt nord i sjøen 5.5.
- Taffeland Et ind. 6.5.1977 (Maartmann 1977).
- Toppand Maartmann (1977) registrerte høye antall i mai 1977: 4.5. 20 ind., 6.5. 59 ind. og 9.5. 88 ind. Året etter ble 12-15 ind. sett i sørøst-enden den 15.5., de fleste var hanner (JB). Den 13.5.1988 ble ca 25 par observert ute på sjøen (Tøråsen 1988). I 1990 ble tilsammen 19 hanner og 8 hunner registrert 23.4. Den 14.5. ble det bare sett ett par, den 30.5. 2 eller 3 hanner, og den 18.6. minst 3 hanner og en hunn, alle observasjoner i nordenden. Den siste datoen ble fuglene sett i de smale kanalene øst for nordenden av sjøen. Heller ikke denne arten er sett med unger, men det er sannsynlig at hekking finner sted.
- Kvinand Sjøen har betydning som rasteplass for denne arten om våren. Det største antall som er notert er 75 ind., den 4.5.1977. Mer omfattende undersøkelser ville sikkert vise høyere antall i perioder. Sjøen er ikke noen typisk hekke-lokalitet for denne arten, men det vil sikkert forekomme hekkinger i f.eks. svartspetthull i nærheten, hvor ungekullet føres til sjøen og vokser opp her.
- Laksand Arten synes å vise seg sjelden i sjøen. Et par i sørøst 23.4.1990.
- Sothøne Se omtale foran.
- Trane Vår og høst søker flokker føde på jordene langs sjøen, i antall opptil ca 80 ind. (JH).
- Vipe Arten synes å hekke i lite antall ved sjøen. Den ble imidlertid ikke sett ved Maartmanns (1977) seks besøk i 1976-77. I 1990 ble 1-2 ind. sett ved flere anledninger, og den 5.5. ble 6 ind. sett i sørøst. Ved Strand hadde et par utvilsomt unger 18.6.
- Brushane Sees under vårtrekket i antall opp til 20 ind. (HAØ).
- Enkeltbekk. Et ind. 8.6.1976 (Maartmann 1977) og et spillende ind. i nord og et i sørøst natt til 18.6. 1990. Arten høres jevnlig i sørøst (JH).
- Storspove To ind. 8.6.1976 (Maartmann 1977). I 1990 ble Enkeltind. hørt/sett flere ganger, og JH opp-

lyser at arten er vanlig hekkefugl på jordene rundt sjøen.

- Gluttsnipe Opptrer i mindre antall under vårtrekk. Én til to ind. ble sett i mai 1977 (Maartmann 1977). Om kvelden den 15.5.1978 hadde en flokk på minst 13 ind. gått til ro i sørøst (JB). I 1990 et ind. i nord og et ind. ved Strand 14.5. og et ind. i sørøst 30.5.
- Skogsnipe Et ind. 4.5.1977 registrert av Maartmann (1977). I 1990 2 ind. 14.5. i dam øst for nordenden av sjøen, og 1 ind. i samme område 18.6. Ingen indikasjoner på hekking.
- Grønnstilk Ble observert av Maartmann (1977) i antall opp til 15 ind. (6.5.1977). I 1990 ble 1-2 ind. sett ved flere anledninger. To ind. i fluktspill ved Strand 30.5. og et kraftig varslende par på myra nordvest for Sauerengbrua 18.6. Arten hekker altså med ett til få par.
- Strandsnipe Et ind. ble observert 9.5.1977 av Maartmann (1977). Ikke sett i 1990. Arten er vanlig hekkefugl i distriktet, men kanskje ikke så typisk for slike næringsrike sjøer.
- Hettemåke Se omtale foran.
- Fiskemåke Arten synes ikke å vise seg ofte ved sjøen. FR registrerte et ikke nærmere angitt antall 4.6.-1985. Ikke sett under Maartmanns (1977) undersøkelser, og heller ikke i 1990.
- Gråmåke Sees en sjelden gang. Sollien et al. (1976) nevner en flokk på 30 ind. (derav 1 i ungfugl-drakt) 20.4.1976. JH nevner også at store måker av og til blir sett.
- Svartbak Et ind. 20.4.1976 (Sollien et al. 1976).
- Terne Den 13.5.1988 ble flere terner observert. (Tøråsen 1988). Fire terner, høyst sannsynlig makrellterne, søkte føde rundt midten av sjøen 14.5.1990.
- Lappspurv Arten betegnes som meget sjelden i distriktet av Sollien et al. (1976): På våren ca 1934 ble det ifølge Einar Brataas skutt 3 ind. ut av en flokk ved Strandsjøen.
- Sivspurv Observasjoner i 1990 tyder på at et antall par hekker rundt sjøen.

Andre fuglegrupper

Åkerrikxa var vanlig i kulturlandskapet fram til ca år 1900. I de fleste områder på Østlandet forsvant arten så godt som helt ca 1940 (Haftorn 1971). Hvert av de siste årene har det vanligvis kommet inn 1-2 meldinger om åkerrikse til Norsk ornitologisk forening avd. Hedmark. I område Dunderholen vel 1 km vest for sjøen var det 4-5 ind. å høre i juli 1989 (Lilleseth 1989). I 1990 ble imidlertid arten bare hørt her én kveld (Håvard Oppi pers. medd.)

Vaktel er en annen fugl knyttet til kulturlandskapet. Den blir knapt nok registrert årlig i fylket. I juni - juli 1985 ble et ind. hørt fra brua i sørøst (Sauerengbrua) i retning Glomma (Jan K. Roang pers. medd.). Av andre hønsefugler kan nevnes at en fasanhane ble hørt i nord 14.5.1990. Denne hadde vært sett i området en tid.

Spurvefuglene hekker i forholdsvis stor tetthet og artsrikdom i de løvdominerte skogholtene i sjøens nærhet. Vanlige arter er løvsanger, hagesanger, munk og gråtrost. I krattskogen rundt de åpne strandengene i begge ender av sjøen er sivspurv og buskskvett vanlige. I slik landskap i sørøst sang en rosenfink den 14.6.1990. Selv om få observasjoner er blitt rapportert inn, er nok denne arten etter hvert blitt vanligere også i Solør. Første observasjon var ved Gardsjøen i 1973, hvor vellykket hekking fant sted (Sollien et al. 1976).

Over dyrket mark høres stadig sanglerka, og over vannflata sees ofte alle tre svaleartene og tårnseilere på jakt etter insekter.

Av mer sjeldne arter kan nevnes at en syngende nattergal ble hørt 4.6.1985 øst for brua i sørøstenden (FR). I 1990 sang en nattergal 14.6. i krattskogen på nordsida av sjøen ca 800 m fra den nevnte brua.

Navneforkortelser

JB	Jon Bekken, Ridabu	FR	Finn Rønning, Elverum
JH	Johan Haug, Arneberg	HAØ	Hilda og Arvid Østby, Arneberg

Fuglefaunaen og vannstanden

Det viktigste ved vannstanden i forhold til hekkende våtmarksfugler er at den er tilnærmet konstant eller i hvert fall ikke stiger i den perioden fuglene har egg. Mange av de vanlige artene ved Strandsjøen, som knoppsvane, hettemåke og sothøne har reir som lett vil kunne bli ødelagt selv ved små vannstandsøkninger. Det er kjent at knoppsvanene var utsatt for å få reirene ødelagt de første årene etter at de etablerte seg, inntil lokalbefolkningen begynte å flytte reirene over på flåter. Den mest kritiske perioden for alle arter er fra

midten av april til midten av juni. Også etter dette vil en del par som har mistet de første eggene, ha nye, omlagte eggekull.

Ved den lave vannstanden ettersommeren og høsten 1990 hadde bare halve sjøen målt i lengderetningen et fritt vannspeil. Dersom man lar utviklingen fortsette til sjøen gror helt igjen, vil den ikke ha samme betydning som rasteplass under høsttrekket. Viktigere er det at det i en slik situasjon også vil oppstå stor fare for dårlig vannkvalitet, med oksygenmangel i den islagte perioden. Dette vil føre til fiskedød og reduksjon i produksjonen av virvelløse dyr, som er føde for mange av fugleartene.

Kollisjoner mellom fugler og kraftledninger

Høyspentledninger er kjent for å utgjøre en fare for større fugler, dels ved direkte kollisjon, dels ved at fuglene setter seg på mastene og blir drept ved elektrisk støt. Våren 1990 ble to voksne knoppsvaner drept ved kollisjon med ledningene til ei kraftlinje nær sørøstenden av sjøen. Dette var fugler som besøkte sjøen, og kollisjon skjer ifølge Hilda og Arvid Østby helst når de etablerte fuglene jager unna inntrengere. Det hekkende paret lærer seg sannsynligvis hvor ledningene går, og unngår dem. Våren 1990 ble også en hubro funnet død i sørøst. I september samme år ble to av årets svaneunger drept ved kollisjon med et ledningsspenn ved Strand lenger vest i sjøen. Også i nordenden er svaner blitt drept på denne måten.

Nettopp svaner og hubro hører til de fuglearter som er spesielt utsatt for slike ulykker. Norsk Ornitologisk Forening har samlet flere artikler om emnet i et temahefte "Kraftledninger og fugledød", Vår Fuglefauna nr. 1 1988. Også Økoforsk-utredning 1-1988 behandler dette emnet.

Det er ønskelig å foreta en nøyere kartlegging av hvilke ledningsstrekke som er særlig utsatt for kollisjoner, og å få vurdert om det lar seg gjøre å merke ledningene eller foreta andre tiltak slik at problemet kan løses eller i hvert fall reduseres.

KONKLUSJON OG SAMMENDRAG

Strandsjøen representerer en næringsrik innsjøtype som det finnes forholdsvis få av i Hedmark. Hyppigheten av slike sjøer øker raskt når vi beveger oss sørover til indre Akershus, Østfold, Sør-Sverige og Danmark. De nærmeste lokalitetene vi kan sammenligne med er Gardsjøen naturreservat og Gjesåssjøen, hvor det er opprettet et dyrelivsfredningsområde. Alle de tre sjøene har fugleforekomster som er sjeldne og særpregede for regionen. Strandsjøen utmerker seg som Hedmarks viktigste hekkeplass for knoppsvane, en fugl som mange kommer hit for å oppleve. I de senere årene har sjøen også hatt fylkets største konsentrasjoner av sothøne og hettemåke. Trolig kan også knekkand regnes som hekkefugl. I tillegg hekker en rekke mer vanlige arter ved sjøen, og en del arter raster her i trekk-tidene. Tilsammen er 31 arter av våtmarksfugler registrert ved Strandsjøen, og ved et økt antall observasjonsdager, særlig trekk-tidene, vil dette tallet kunne øke en del.

For å kunne beholde den rike fuglefaunaen, må man sikre åpent vann og hindre forverret vannkvalitet. Dermed opprettholdes produksjonen av den næring de ulike fugler er avhengige av. Det er videre viktig at vannstanden ikke stiger, og heller ikke synker for mye, i den perioden fuglene ligger på egg.

Særlig svanene er stadig utsatt for kollisjoner med kraftledninger ved sjøen. Man bør vurdere mulighetene for å forebygge slike ulykker, f.eks. ved å merke ledningene.

LITTERATUR

- Bekken, J. 1990. Fuglefaunaen i Verneplan IV-vassdrag på Østlandet. Foreløpig utgave, Norges Vassdrags- og Energiverk. 153 s.
- Haftorn, S. 1971. Norges fugler. Universitetsforlaget, Oslo. 862 s.
- Haga, A. 1982. Takseringsmetoder for innsjøfugler. Vår Fuglefauna 5 (3): 176-188.
- Lilleseth, V. 1989. Åkerrikse i Åsnes. Kornkråka 19(4): 157.
- Maartmann, E. 1977. Våtmarksområder i Hedmark fylke. Fugleinventeringer i forbindelse med verneplan for våtmarksområder i Hedmark. Rapport til Fylkesmannen i Hedmark. 250 s.
- 1987. Ornitologiske undersøkelser i Gjesåssjøen 1986. Rapport nr 8. Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvern avdelingen. 19 s.
- Often, A. 1991. Vegetasjonen ved Strandsjøen, Åsnes kommune. Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvern avdelingen (Under utarbeidelse).
- Ree, V. 1981. Navneliste for fugler. Toppsykker'n 4, Suppl.: 27-41.
- Skattum, E. & G.A. Sonerud. 1975 Gjesåssjøen. Inventeringer i forbindelse med Miljøvern departementets landsplan for verneverdige områder/-forekomster. 16 s.
- Sollien, A., B. Nesholen & J.E. Fosseidengen. 1976. Fuglefaunaen i Grue. 78 s.
- 1977. Fuglefaunaen ved Gardsjøen i Hedmark. Sterna 16: 269-279.
- 1982. Litt om forekomsten av vadere på høsttrekk på indre Østlandet. Vår Fuglefauna 5: 13-15.
- Tøråsen, A. 1988. Strandsjøen - en rik fuglebiotop. Kornkråka 18(3): 51-52.